

פלפולא דאורייתא

פנינים משיעורי הגאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי דעה

פרשת יתרו תשפ"ד

גיליון מס' 8

בענין גר שנתגייר כקטן שנולד במתן תורה

נישאו לתאומותיהם¹, כיוון אז עוד לא עקרו את היצה"ר מבני משפחה [ע"י יומא סט,א].

ה. ויל"ע האם כלל ישראל היה מחויב לעשות קידושין שוב פעם לאחר מתן תורה, והנה אי נימא היה להם דין שנתגייר כקטן שנולד, פשיטא שהיו מחויבים, ויש מקום לומר שאף על הצד שלא היה להם דין גר שנתגייר כקטן שנולד, מ"מ היו מחויבים לקדש את נשותיהם פעם נוספת, הרי עד עתה היה להם רק אישות של בני נח, וכדברי הרמב"ם [פ"א מהל' קידושין ה"א] קודם מתן תורה, היה פוגע באישה בשוק וכו', ולא מצאתי מקור לכך שאכן כך עשו, ואין לומר שהלא נצטוו "שובו לכם לאהליכם", וא"כ היינו שיקדשו את נשותיהם, שהלא אדרבה מנ"ל שכל אדם ירצה לחזור לאשתו, והלא אפשר שירצה לקדש אשה אחרת, ושמא זה גופא מה שאומר הכתוב שיחזור לאשתו, ויחולו הקידושין מדין "לנה עמו בפונדק" שנאמר לגבי מחזיר גרושתו [ע"י גיטין פא,א], שחוששים לקידושין, וצ"ע.

ו. והנה הקשו האחרונים על דברי הגמ' בשבת [פח,ב] שהאומות לא רצו את התורה מחמת לא תרצח ולא תגנוב, ולא מובנת טענת של אומות העולם, שהלא בלא"ה הם מצווים בזה מחמת ד' מצוות בני נח, ונראה לומר הם אמרו להקב"ה שהם ימשיכו לרצוח ולגנוב, וכמו שז' מצוות לא מנע מהם לעבור ע"ז, אף תרי"ג מצוות לא ימנע מהם, וממילא יל"ד האם התרי"ג מצוות, האם תר"ו מצוות נוספות על הז' מצוות, או שהם תרי"ג חדש, וממילא אי נימא שאת כל התרי"ג מצוות הם קיבלו מחדש, ממילא הקב"ה אומר להם שאי"ז נחשב גרות, אם לא מתכוונים לשמור על רציחה וגניבה, ולא שלגוים הפריע שבתורה כתוב לא תרצח ולא תגנוב.

ז. ובבכורות [לב,ב] אמרי' שגר שבא להתגייר ואומר שאינו מוכן לקבל על עצמו אפי' דקדוק אחד מדקדוקי סופרים, אין מקבלים אותו, ויש לחקור בגדרי קבלת מצוות, האם הם דין "חיובי", כלומר שיש דין בעצם לקבל את כל המצוות, או שזה דין על דרך השלילה, כלומר שמכיוון ואומר שהוא לא מוכן לקבל דין מסוים, אות הוא שאינו מתכוין להתגייר באמת, ונפק"מ בגר שטעה וחשב שיש תרי"ב מצוות, האם חלה גירותו, ונראה פשוט כצד ב', שהוא דין על דרך השלילה, שהלא כל גר אינו יודע את כל התורה, ונפסק בשו"ע שמלמדים אותו את עיקרי המצוות, וא"כ איך

א. הנה קי"ל ד"גר שנתגייר כקטן שנולד" [כתובות יא,א] ונחלקו האחרונים האם לעם ישראל במתן תורה היה דין "גר שנתגייר כקטן שנולד", ומצינו בזה ג' שיטות, א' דעת המהר"ל [גור אריה פרשת ויגש] שלעם ישראל לא היה דין גר שנתגייר כקטן שנולד כלל, והביאור בזה הוא שדין זה נאמר רק באדם שמתנתק מעמו, ולא באומה שלמה שמקבלת עליה עול תורה ומצוות, ב' דעת המשך חכמה [פרשת ואתחנן] שלעם ישראל היה דין גר שנתגייר כקטן שנולד, והיינו משום שסו"ס יש כאן דין גירות, ג' דעת השב שמעתתא [בהקדמה] שלכלל ישראל לא היה דין גר שנתגייר כקטן שנולד, כיוון שקיבלו את התורה בכפייה, ואילו למשה שקיבל את התורה לפני כלל ישראל היה דין גר שנתגייר כקטן שנולד

ב. ויש להקשות מספר קושיות על האחרונים הנז', א' בזבחים [א,ב] אמרי', מרים מי הסגירה, א"ת משה הסגירה, הלא זר הוא, א"ת אהרן הסגירה, הלא קרוב הוא, ומכו' בדברי הגמ' לכאור' כדברי הש"ש שחלוק הפסול של אהרן מהפסול של משה, כיוון למה לא היה פסול קרובה, אלא רק פסול זר, דאל"כ הו"ל למימר משה ואהרן קרובים הם, ושאלתי את מו"ר הגר"ח פיינשטיין שליט"א, ואמר דפסול זר הוא פסול גדול יותר מקרוב, ד"אינו בתורת" בכלל, וע"כ כתבו בצורה זו, אבל עכ"פ שמעי' שאהרן היה קרוב, והיינו לכאור' דלא כהמשך חכמה.

ת. בבבא בתרא [קנט,ב] אמרי' דקרובים פסולים לעדות, ואפי' משה ואהרן, ויש להקשות אימתי נאמר דין זה, הרי קודם מתן תורה לא היו פסולי עדות, ולאחר מתן תורה, הם לא היו קרובים, והצעתי קושיא זו לפני הגרי"מ דזימטרובסקי שליט"א ואמר דמשה ואהרן לאו דווקא, ובאו לומר אפי' אם היו אחים היו נפסלים לעדות, והדבר פלא שיביאו דוגמא ממקרה שאינו נכון, והג"ר יעקב עדס שליט"א תירץ דקאי במרה, דנצטוו על הדינים, ואז נפסלו לעדות [אולם באמת יל"ע האם בני נח שנצטוו על הדינים נאמר בהם כל פסולי עדות, כגון הא דקרובים פסולים לעדות, והנה בגמ' בחולים צב,א מבר' לדעת עולא שישנם שלושים מצוות בני נח, וכתב רש"י שלא נתפרשו מהם השלושים מצוות, והגרי"א גרבו שליט"א אמר שהגרא"מ שך זצ"ל סיפר לו שפגש את בעל התורה תמימה, וביאר שמכיוון שבני נח נצטוו על הדינים, ע"כ יש את כל כ"ד אבות הנויקין, אולם הקשה ע"ז הג"ר מנחם כהן שליט"א שהלא כל כמה שבני נח מופקעים מתורת עדות, א"כ לא שייך בהם דינא דעדים וזממין, שנכלל בכ"ד אבות נויקין, וצ"ע].

ז. בשבת [קלה,א] אמרי' "העם בוכה למשפחותיו" על עסקי עריות במשפחה, ואי נימא שהיה להם דין גר שנתגייר כקטן נולד, הא אינם קרובים, ונראה לומר שבכ"ז אדם בוכה שלא יוכל לחתן את בנו ובתו שעדיין לא נולדו, וצ"ל שבזמנם זה היה מקובל, הרי יש דעה שהשבטים

¹ ויש מ"ד ש"בת הייתה לו ובכל שמה", והקשו דא"כ מדוע לא חיתן את יצחק עם בכל, לפי מ"ד שהייתה לו בת, ואמרו בבדיחותא שמ"ד שיש לו בת חשש למ"ד שאין לו בת... והנה אמרי' "וה' בירך את אברהם בכל".

חלה הגירות, ועל כרחק שהגדר הוא שהסירוב הוא המונע מלקבל²
ח. יש לפלפל בגוי שרוצה להתגייר, ומתו אחיו מחמת מילה, וידוע
מש"כ האחייעור [ראה תשובתו בשו"ת שרידי אש ח"ב ס"ח ס"ח] לדחות דברי הגאון
רבי חיים צבי בנט זצ"ל שרצה לומר שיועיל לו גרות בלי מילה, דדמי
לנכרת הגיד, ולמעשה לא מועיל לו גרות בלי מילה, למרות שהוא אנוס
על המילה, כיוון שסו"ס בלי זה אינו יהודי, האם מותר לו להסתכן ולמול,
כלומר איך דנים פעולה, שכרעג מותר למסור נפשו על מצוה, אולם
לאחר שיעשה כן יהיה יהודי, ואסור למסור את נפשו של יהודי למצוה
כזו, ואף אינא שמותר לאותו אדם להסתכן, שמא אסור למוהל למולו,
וכן עצם הגירות אמנם היא רצון ה', אבל לא ברירא דחשיב מצוה גמורה,
למסור נפש עליה, וצ"ע.

ט. ואדאתי' עלה בגרדי קיום צוות במתן תורה וקדם מתן תורה, הנה
הגר"י קורלנסקי שליט"א הקשה איך יעקב לבש את בגדי עשיו, והלא
בגדי ע"ה מדרס לת"ח, [ואין לומר דמגלן שעשיו היה ע"ה, שהלא בודאי היה מתעסק
בטומאות, שהלא עבר על ג' עבירות כמב' בחז"ל, וברציחה ובע"ז מסתמא נטמא] ונראה
ליישב שכל מה שהאבות קיימו את כל התורה היינו רק במצוות ולא
בדינים, ואין כוונה למצוות ולא ללאים, אלא למצוות שתלויות בדין
מסוים, ולולא אותו דין קדם אין משמעות למצווה, ועפ"ז אתי שפיר
שלא שייך לנהוג דיני טומאה שמתחילים מאדם אחר, כיוון שאותו אדם
לא נהוג, וא"כ הר"ז כמו בזמננו אין דיני טומאה בגוי, ואף הכא כל כמה
עשיו לא נהג דיני טומאה, הרי הוא כגוי, וראי' לזה מדברי הגר"י בחי'
עה"ת פרשת לך לך שתי' מדוע אברהם לא מל את עצמו עד שנצטווה,
ותי' שעד שנצטווה לא היה ע"ז שם ברית, והיינו כמשנ"ת שלא שייך
לקיים מצוה שיש לה דין קדם, קודם שנקבע הדין, וכן תי' הגר"י
בפרשת ויצא בענין מה שיעקב נשא ב' אחיות, ותי' שאין ע"ז שם אישות
קודם מתן תורה, וע"כ לא שייך לקיים מצוה זו קודם שניתנה, וכן הקשו
האחרונים איך יוסף קידש את אסנת במצרים, והלא לא היו לו עדים
כשרים, [ושמעתי שהגר"צ אדלשטיין שליט"א תירץ ע"ז דדמי לדברי המדכי בצעית,
וצ"ב], ועפ"ז א"ש כיוון שלא קיימו דינים אלא רק מצוות, ודינא שצריך
עדים בקידושין, ולא מועיל הודאת בע"ד אינו אלא דין, וכן קושית
הראשונים איך עשיו מכר ליעקב את הבכורה והלא הוי דשלב"ל, ותי'
הריב"ש בס"י שכ"ח דהוי קודם מתן תורה, והנה מלבד מה שיש לתמוה
שהלא אין גזיה"כ שדלשב"ל לא חל, ומדוע שיהיה חילוק בין קודם מתן
תורה לאחר מתן תורה, וכך תמה הגר"ח שרייבר שליט"א, אולם תיקשי
עוד שהלא קיימו האבות את כל התורה, ולפ"ד א"ש הקושיא השנייה,
כיון שלא הוי מצווה אלא דין.

י. ושמעתי ממור"ר הגר"ח פיינשטיין שליט"א להקשות היאך יצחק אכל
משחיטת עשו [חז"ל שאכל ממש, שכך הוא פשוטו של מקרא "ויאהב יצחק את עשיו כי
ציד בפ"י"], הא קי"ל [קדושין יח,א] דעשו ישראל מומר היה, ושחיטת מומר
פסולה, ואע"ג שיצחק לא ידע שעשו מומר, הא אמרי' בגיטין [יח,א] דאין
הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים, וכן הקשה הגר"י אדלשטיין בקונטרס
ישא מדברותיך עה"ת.

ונראה ליישב דבשחיטת מומר איכא ב' פסולים, חדא, דהוה כעין קנס,
וכעין הדין דמחלל שבת בפרהסיא יינו יין נסך, אע"ג דאינו חשוד כלל
על ע"ז, ודין זה ל"ש כלל קודם מתן תורה, ואף שקיימו האבות כל
התורה עד שלא ניתנה, מ"מ הוי דין בעשו ולא ביצחק, ואיכא דין נוסף
דשחיטת מומר פסולה, משום דאין לו נאמנות ששחט כדן, וע"ז צ"ל
דבאותה שחיטה ששחט ליצחק השחיטה היתה כשרה, דהא אין
הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים, והצעתו תירוץ לפני הגר"ח פיינשטיין
שליט"א והגר"י אדלשטיין שליט"א והסכימו עמדי.

וי"ל בכל האי עניינא דקיימו האבות את כל התורה עד שלא ניתנה,
שהקיום היה דוקא במצוות, ואין הכוונה שהייתה ג"כ מערכת של
"דינים" ו"חליות", ודוגמא לדבר במה שהקשו אמאי בגוי איכא יחס,
הא בילפותא ד"שבו לכם פה עם החמור" עם הדומה לחמור (יבמות סב,א),
נאמר אף על ישמעאל ולא רק על אליעזר, והתירוץ הוא שלישמעאל היה
נמי דין עבד, משום שהגר חזרה לבית אברהם, וככל הנראה אף ישמעאל
חזר לדינו הקודם, ובהא תליא לדון האם היה גם דינים קודם מתן תורה,
או דלמא דהוי מצוות, אך לא דינים, כלומר היאך היה מוטל על האבות
שקיימו את התורה לדון את הסובבים, והאם למשל ה' דין סתם יינם, או
דלמא שמכיון שלא חלו דינים על האחרים, אף למקיימי המצוות לא היה
בכך מצוה, ודו"ק בזה.

וידידי הבה"ח משה טוביה סילברסטיין שיחי' כתב בזה באהלי טהרות
[גילי"ז 164]: במש"כ הרה"ג ר' רפאל סויד בשבועות שעברו, נראה ליישב
עפ"י"ז קושי' עצומה ע"ד הלבוש דהנה כתיב לב, ח' ויירא יעקב מאוד
ויצר לו' ושב ויירא יעקב שמא יהרג ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים.
וצ"ע מדוע יצר לו דהא הנ"ל רודף והבא להרגך השכם להרגו ואף
מצווה להרוג את הרודף ולהציל הנרדף כמב' ברמב"ם. והנה בגור אריה
הביא מהתנחומא דהי' מתיירא מן יצחק אביו שיקללהו על שהרג את
עשו. וד"ז צ"ב מדוע יקללהו דהא מצווה להציל הנרדף. ועוד כתב
הגר"א דעדיין לא א"ש דלשון שמא יהרוג את אחרים משמע לשון חיים
וע"כ דלא חשש רק על עשו אלא על כל מי שבא עמו ואמנם הנ"ל תו
ג"כ רודפים דאף את"ל שעשו הכריחם מ"מ הנ"ל ביהרג ואל יעבור
ושוב הנ"ל רודפים, ואף אם לא מצוים הם ליהרג על ג' עבירות מ"מ דין
רודף הוא דין הצלת הנרדף ולכא' ל"ש אם הרודף אנוס או רצון.
ובפשטות י"ל דירא הי' שמא יוכל להציל בא' מאיבריו ואעפ"כ יהרגו
שלא כדן ולכן ויצר לו. אמנם עיין לברוש עה"ת שכתב דהנרדף עצמו
יכול להרוג הרודף אף ביכול להציל בא' מאיבריו וכמו בבא במחותרת
ובצידה לדרך תמה עליו דלא נזכר האי חילוקא בש"ס וברמב"ם ע"י"ש.
והנה דברי הלבוש נראה לבאר עפ"י הא דאיתא ב"ב ז: בתוד"ה לפי
שבח ממון ע"י"ש שביארו החילוק בין גייס שאע"פ שאם לא יתנו לו
הממון מ"מ לא אמרי' בזה חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממון
משא"כ בבא במחותרת דכן אמרי' הכי ועי' בקוב"ש שם שביאר החילוק
עפ"י הא דאיתא ברשב"א יבמות פ"ט לענין כהן וישראל שבא לפניהם
מת מצוה שאף שהכהן חייב לתת כל ממוןו כדי שלא יטמא מ"מ אם
א"ל הישראל תן לי שכרי אינו חייב ויכול ליטמא לאותו מת מצוה ועפ"י"ז
ביאר שאין אדם מחוייב למסור ממוןו מפני שחבירו רוצה בו וא"כ אף
הכא גבי רודף לכא' לא שייך הך דינא דיכול להצילו בא' מאיבריו דכיון
שאינו מחוייב למסור ממוןו כ"ש שלא יתחייב לתת איבריו עבור זה. וא"כ
לפ"ד הלבוש הדרא קושי' לדוכתא מדוע צר הי' ליעקב על שמא יהרוג
לעשו אחיו ודעימיה. ונראה ליישב עפ"י מש"כ הגר"ר סויד שליט"א
שבאבות קיימו רק מצוות ולא דינים והיינו שכל מצווה התלויה במציאות
קודמת לא קימו האבות הק' וא"כ יש ליישב שדין הריגת הרודף אינו
מצוה אלא דין וכמב' בחי' הגר"ח פ"א מהל' רוצח ה"ט דדין הריגת
הרודף הו דין מחודש מה"ת בהצלת הנרדף וא"כ כיון שלא מצטווה על
דינים א"כ כל חיוב הריגת הרודף הוא מדין פיקו"נ והבא להרגך השכם
להרגו (כמב' בחי' הגר"י הל' רוצח) וזה שייך רק בבא להרגו אבל כל עוד יכול
להצילו בא' מאיבריו לא הוי בדין פיקו"נ כלל אלא בדין רודף לבדו
שעליו לא נצטווה ודוק.

לתגובות והערות zx0527103930@gmail.com

² ופ"א שאל אותי רב המציבור הד"ר איך יתכן שבענייני גיור העמדה החרדית מחמירה, ושוללת גיור ללא קבלת תורה ומצוות מוחלטת, בשונה מדעתם, ואילו בפרשת האח והאחות הידועה
שבה התיר הרה"ר גורן ממוזים בטענה שהאב הוא גר שלא קיבל תורה ומצוות, עמדת הציבור החרדי בראשות גדולי ישראל זצ"ל הייתה שהוא יהודי, ואמרתו לו שיש חילוק ברור בין מקרה
שיש חזקת כשרות, ואין ראיה שכבר בשעת הגירות הוא לא התכוין לשמור תורה ומצוות, לבין ב"ד שמגירי בסיטואציות ויש אומדנא דמוכח שמלכתחילה הגרים לא מתכוונים לשמור תורה
ומצוות, ואז שאלתי אותו, שאם כבר מדברים על דברים תמוהים, שיבאר לי איך הרבנים שאוסרים למסור סניטמטר מארץ ישראל לערבים, מוכרים בשמיטה את כל אר"י לערביים...?